نویسنده:پوهندوی آصف بهاند تاریخ:۲۰۱۵/۰۲/۰۴

د کوچنیانو ادبیات
تاريخي پس منظر، اوسنی حالت
دویمه برخه

په فولکلور کې د کوچنیانو د ادبیاتوڅرک:
که د فولکلور په باب له اوږدو بحثونو تیر شو او په لنډ ډول ووایو چې پښتني فولکلور ښه بډای فولکلور دی، نو په دې بډای فولکلور کې د کوچنیانو له پاره څه شته که نه؟ او که وي نو څومره به وي؟
هوکې، په پښتني فولکلور کې دکوچنیانو له پاره ډیر څه شته چې دوی ته څه ورزده کوي، په دوی کې هنري ذوق او عاطفه روزي او ټولنیزو فعالیتونو ته یې هڅوي. د پښتو ادبیاتو په شفاهي برخه کې د کوچنیانو له پاره یو لړ سندرې، شعرونه، کیسې او متلونه شته چې یا په خپله د دوی له خوا ویل کیږي او جوړیږي، یا د لویانو له خوا د دوی د سویې، طرز تفکر او غوښتنو په نظر کې نیولو سره، د دوی له پاره ویل کیږي او جوړیږي. لکه د میندو سندرې چې د پښتنو په بیلابیلو سیمو کې د کوچنیاو له پاره د میندو له خوا ویل کیږي . یوه ښه بیلګه یې د آللو فولکلوریکه سندره ده. دا سندره مور د ماشوم د ویده کولو په وخت کې په داسې حال کې وایي چې په یوه لاس ماشوم ټپوي، نو په ډیر خواږه آهنګ سره دا سندره وایي:
آللو، للو زویه
سر د شا زلمو زویه
آللو، للو پیشو
پیشو مه راځه له غرو
اخګ جان داسې ویده دی
لکه ګوډی د رنجو.(بهاند آصف، د کوچنیانو ادبیات، د چاپ او خپرونو دولتي کومیته، کابل، دولتي مطبعه، ۱۳۶۶ ل کال، ۲۸مخ)
په پښتني فولکلور کې کومې برخې چې د کوچنیانو په فولکلوري ادب کې راوستل کیږي، په هغه باندې ښاغلي استاد حبیب الله رفیع په خپل ارزښتمند اثر«دخلکو سندرې» کې ښه اوږد علمي بحث کړی دی. دموضوع د اوږد والي د مخنیوي له پاره یې یوازې نومونه را اخلم:
د میندو سندرې، د وړو سندرې، د کوچنیانو سوال ځواب، کیسې، د وړو مشاعرې، کوچنی نکل، بلندره، د پک غندنه، د کیکړ راوړل، فولکلوریکه غندنه، نکلي لندی، فولکلوریکه ستاینه، د ماشوم کرارول، د ښنو سترګو فولکلوریکه غند نه، فولکوري ستاینه، د بیکاری او لتی غندنه، د ښکلا یا ښایست یادونه، او نور.(رفیع حبیب الله، د خلکو سندرې، ۱۳۴۹ ل کال، ۴ مخ)
د غه راز استاد حبیب الله رفیع د ولسي سندرو د ارزښت په لړ کې د هغو سندرو په تعلیمي ارزښت ټینګار کوي چې د کوچنیانو د روزلو له پاره د دوی دراتلونکي ژوند سره اړوند درسونه په کې ورکول کیږي. رفیع صاحب وایي:
« د پښتنو اولسي سندرو په اوږده لړی کې ډیره زره کړی د میندو سندرې دي چې د ویدي سندرو په څیر ماشوم (هلکانو او نجونو) ته د دوی له راتلونکي ژوند سره اړوند درسونه په کې ورکول کیږي او د دوی ټولنیز مسؤولیتونه په کې ورښودل کیږي، د همدې لړی بله زره کړی د ماشومانو سندرې دي چې د خپلو میندو له سندرو نه ادبي درس او د ژوند پند اخلي او د چاپیراو طبیعت ساده ارزښتونه په کې رانغاړي او خپلې لوبې اوساتیری پرې تودوي، تر دي راوروسته یې نیم بیت یو ماشوم او بله مسره یې بل ماشوم وایي چې دا د شعر جوړولو او د هغه په چل پوهیدلو ښه تمرین دی او کیسی یا چیستانونه هم بیا د ذهني آزمویني او د معلوماتو د ارزوني له پاره دي چې د ماشومانو

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په خیر و لولئ

ځیرکي په کې زیاتیږي او زباتیږي . ورپسي لویان هم د ژوند په بیلابیلو وختونو او ځایونو کې د سندرو دا لړۍ پالي او ادبي تجربه د ژوند له تجربو سره تسلسل مـومي.» (http://www.dw.de/د-مور-او-ماشوم-سندرې-a-3697012)
د کوچنیانو له پاره په پښتني فولکلور کې د ځانګړو شو برخو نه یو څو بیلګې:
ــ سوال ځواب :
غنم ــ خبرې دې منم،
اوربشي ــ خبرې دې خوشي،
جوار ــ خبرې دې په وار،
ــ کیسۍ:
پورې خوا کوړک ــ له سپینو مرو ډک،
تور دی کارغه نه دی ــ الوزي مارغه نه دی،
ــ د میندو سندرې:
آللو، للو زویه،
سر د شازلمو زویه،
یا :
آللو، للو، للو
پیشو مه راځه له غرو،
ملوک جان داسې ویده دی لکه ګوډې د رنجو.
ــ د ماشومانو سندرې:
کله چې ماشومان لږ را لوی شي، یعنې خبرې پیل کړي، نو په منځو کې یې د لوبو په وخت کې زمزمه کوي:
شین یې کې، زرغون یې کې
د شنه غوایي لړمـون یې کې
د اوسپـنـې تـلـبـر یـې کـې
د پـک سرې په سر یې کـې
زموږ جـونه پې پنډې کـې
د نورو جـونـه کـونـډې کـې(پتنګ عبدالکریم، ګړنی ادب، د عرفان مجلې خپرونه، ۱۳۵۷ ل کال، ۲۴ مخ)
یا:
ډم، ډم د چرګ واده دی،
چرګ په لاره کې ویده دی.
د کوچنیانو د سندرو یوه بله بیلګه چې په خوست کې په دې ډول ویل کیږي:
اکو، بکو
دنبالکو
سپیه لاړه په تبی
ما و ویشته په ډبلی
نه یې سر و نه لکۍ
پیشو پرنګ (ګړنی ادب، ۲۶ مخ)
ــ سندریزې کیسۍ:
په پښتني فولکلور کې منظومې کیسۍ ډیرې دي او دا د کوچنیانو له پاره ښه ادبي سر ګرمي ګڼل کیږي، هغه داسې چې یو ماشوم کیسۍ وایي او بل یې باید ځواب و وایي:
لښته ده، زر لښته ده،
نه ماتیږي سخته ده.
ځواب یې دی: اوبه.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

کیسی منثورې او منظومې برخې لري. منظومې کیسی په اصل کې یو ساده او روان شعر دی چې مطلب په کنایو او اشارو په کې بیانیږي. دمسرو شمیر یې یو ډول نه وي. کله دوه مسرسیز بیت وي، کله درې مسرئ او کله بیا څلور مسرئ وي. دا یې څو بیلګې دي:
تر پاڼ لاندې خونه
په کې ناسته ده زیتونه (ژبه)
زما یو ورور دی
پر هر بازار یې کور دی (لمر)
بریښي کمکی دی
یو سر یې سوری دی
بل سر یې نری دی
جوړونکی د کالی دی
ملګری یې سپنسی دی
و وایه کوم شی دی؟ (ستن)
(منګل علي محمد(سرمحقق)، د نویو ځوانانو له پاره پوهه او معلومات ، خپرونکی: د اریک د ګرځنده کتابتونونو اداره، ۲۰۰۴ کال، ۷۲ مخ.)
د اکو، بکو سندره په ځینو پښتني سیمو کې په دې بڼه هم ویل کیږي:
اکو، بکو، دنبالکو،سر سیندکو،غوا مې لاړه په ترپکو،
اکو بکو، دنبالکو، سبیه لاړه په ترپکو، ما ویشته په ډبلی، نه یې سر و، نه لکۍ، پیشو پړنګ.
ــ د ورو مشاعرې:
د ورو مشاعرې د ماشومانو په منځ د مسابقې په بڼه ویل کیږي. استا حبیب الله رفیع د ورو د مشاعرو په باب داسې ویلي دي:
«دا د ماشومانو یو ډول مسابقوي سندرې دي چې خپل ذهنونه د ادبي پانګې د خوندي کولو له پاره پرې روزي. یوه مسرئ یې یو او بله یې بل وایي. که د دویم ماشوم دویمه مسرئ یاده نه وه، مسابقه بایلي. دغه راز که د لومړي ماشوم د مسابقې بله سندره یاده نه وه، ماتیږي.»(لونګ(مجله)، له غزني څخه خپریدونکې خپلواکه، ناپیلې، پوهنیزه دوه میاشتنی خپرونه، لومړی کال، دویمه ګڼه، د غویي او غبرګولي ګڼه، ۱۳۸۶ کال، ۲۲ مخ)
لومړئ مسرئ: دېو تر غزني،
دویــمه مسرئ: ووړکی پروت دی بې سیزني .
په پښتني فولکلور کې کومې برخې چې فولکلوریستانو او لویو استادانو د کوچنیانو په ادب کې شمیرلي، د دغو ټولو یادو شوو سندرو،کیسو، نکلونو، او نورو برخو څخه چې د کوچنیانو له پاره د ژوند په بیلابیلو وختونو کې، په خپله د دوی له خوا او یا د مور، پلار، ښوونکې، او همځولو له خوا ویل شوي دې؛ د دوی په ماشوم ذهن تاثیر کوي، حواس یې پاروي، یو څه ور زده کوي، هنري ذوق په کې روزي، عاطفه په کې ژوندئ کوي او یوه ټولنیز فعالیت ته یې هڅوي؛ نو د دغو دلایلو له مخې ځیني د نظر خاوندان، د فولکلور دې برخې ته د کوچنیانو فولکولوریک ادب وایي.
د ماشومانو او کوچنیانو د فولکلوریکو ادبیاتو له لارې هغوی ته ډیر ستر فرهنګي میراث ور ښودل کیږي او ور لیږدول کیږي. ماشومان او کوچنیان بې له دې چې په کوم ټولګي یا ښوونځي کې کیني، د فولکلوریکو کیسو او شعرونو له لارې، له ټولنیزو ارزښتونو او سترې فرهنګي شتمنی سره آشنا کیږي او همدغه فرهنګي شتمني د ژوند په پیژندلو کې مرسته ور سره کوي. له تیر تاریخ سره آشنا کیږي، د تیرو انسانانو د ژوند څرنګوالی پیژني او د هغوی له طرز تفکر نه خبریږي.
دا یو ښکاره حقیقت دی چې د هنري لیکلي ادب توومنه په فولکلور کې نغښتې ده، د همدې اصل له مخې دا ویلای شو چې د کوچنیانو د ادب د پیل ټکی هم په فولکلور یا ګړني ادب پورې اړه لري. په شرق اوغرب ډواړو کې د کوچنیانو د ادب د پیل ټکی همدا اولسي نکلونه ګڼل شوي دي چې یا هماغه اولسي نکلونه کټ مټ د ورو له پاره په لیکلې بڼه وړاندې شوي دي او یا له هغو نه په استفادې سره د وخت د ټولنیزو شرایطو په پام کې نیولو سره ورته لډ په ساده ژبه برابر شوي دي.
د دویمي برخې پای

---

maqalat@afghan-german.de افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ